

Twee romans uit de Kaukasus

Vertaling uit het Georgisch en Russisch: Artchil Djavakhadze
Redactie: Tineke en Hans Hagen
Omslag: David Chichua

Uitgever Nederland:
Uitgeverij U2pi BV, Den Haag
Website uitgever: www.jouwboek.nl
ISBN: 978 94 9329 989 4
NUR: 302

Dit boek is uitgegeven met financiële ondersteuning van de stichting
'World of Diaspora' (Oprichter - Lali Butbaya).

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden ver-
veelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektro-
nisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere
manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Soechoemi, het mooie kuuroord aan de Zwarte Zee, vormt het decor voor dit dubbelboek, twee romans over de periode voor, tijdens en na de oorlog in Abchazisch gebied, van de Georgische auteur Guram Odisharia en de Abchazische auteur Daur Nachkebia.

Abchazië, formeel een autonome republiek in Georgië, heeft in de loop der eeuwen wisselende heersers gekend, van het Ottomaanse Rijk tot Rusland en Georgië. Tot eind 20e eeuw was de regio multi-etnisch met Abchaziërs, Georgiërs (feitelijk de grootste bevolkingsgroep), Russen, Oekraïners, Grieken, Armeniërs en Joden. Kort nadat Georgië, inclusief de regio Abchazië, zich in 1991 had afgescheiden van de Sovjet-Unie, riepen separatisten de onafhankelijke staat Abchazië uit. Als gevolg daarvan begon op 14 augustus 1992 een oorlog die duurde tot 27 september 1993. Tegenwoordig wordt de regio Abchazië beschouwd als een “bevroren conflict” onder Russische controle, met 9.000 soldaten die er zijn gestationeerd. Rusland spreekt van “vredes-troepen” en Georgië van “bezetters”.

In het boek “De kat van de president” schetst Guram Odisharia de belevenissen van de hoofdpersoon Michail Temoerovitsj alias Michail Bghazjba, een kleurrijke figuur, die op zijn minst ambivalent te noemen is: dissident en eerste secretaris van de Autonome Socialistische Sovjetrepubliek Abchazië ten tijde van Chroesjtsjov, met bijzondere contacten, van Joeri Gagarin tot Fidel Castro. Hij wordt afgeschilderd als een visionair en Realpolitiker, dromer en pragmaticus, charmeur, ironicus en patriot; een kosmopolitische geneticus. Een romanticus en filantroop, geliefd bij zowel Abchaziërs als Georgiërs, die conflicten wist te bezweren voordat ze escaleerden. En mocht dat met gewone middelen niet lukken, dan met een slok cognac of Abchazische wijn uit een drinkhoorn, met een overtuigende toast en charmant overdreven leugens; iemand die liever in cafés en restaurants onderhandelde dan in vergaderzalen. Aan het einde van het boek slaat de sfeer 180

graden om als de oorlog uitbreekt. Verlaten straten, bombardementen. Michail Temoerovitsj is daar niet tegen opgewassen, hij sterft na een hartaanval tijdens het hevige conflict tussen de Abchaziërs en Georgiërs. Hij kon de gewelddadigheden en de haat tussen beide bevolkingsgroepen niet verdragen en hij leed onder de dood van zijn familieleden, vrienden en burens. De zangvogels en meeuwen hadden de stad al voor hem verlaten.

Het tweede boek “De oever van de nacht” van Daur Nachkebia grijpt meteen in op de oorlog in de regio Abchazië. De hoofdpersoon Beslan, voor de oorlog een natuurkundige, moet zijn oorlogservaringen verwerken. Dat doet hij door in de huid van andere mensen te kruipen. Daarbij wordt hij geholpen door een dagboek, een blauw notitieboekje, met oorlogservaringen en filosofische bespiegelingen van zijn vriend Adgur, die tijdens de oorlog gesneuveld is. Zij vochten aan verschillende fronten. Beslan is altijd nog in onzekerheid over de toedracht van het overlijden van Adgur. Heeft hij er bewust voor gekozen om te sterven? In hun gesprekken konden ze elkaar vinden, maar ze waren ook elkaars tegenvoeter, de natuurkundige en de auteur die zich ophield in de literaire wereld. Dit thema komt terug in de tegenstelling van de overledene Adgur en de overlevende Beslan. Beslan weet zich uiteindelijk aan Adgur te ontworstelen en maakt een keuze voor het leven.

De twee auteurs doen met hun boeken een poging inzicht te geven in de belevenissen van de mensen uit de regio Abchazië en Georgiërs die met elkaar verweekeld raakten in een oorlog. De Georgiërs die uiteindelijk uit Soechoemi naar Tbilisi moesten vluchten, zoals ook de Georgiër Guram Odisharia zelf, die zijn ervaringen daarover heeft opgetekend in het essay “De bergpas van ontheemden”. De auteurs zijn al 40 jaar vrienden. Zij willen proberen de achterdocht weg te nemen tussen de betrokkenen bij het conflict, vertrouwen op te bouwen, en een gemeenschappelijke basis te vinden voor de toekomst. De twee vrienden weten dat relaties tussen mensen het belangrijkste zijn in het vredesproces. Ze geloven dat het genetische geheugen uiteindelijk

zwaarder telt dan de oorlog. Guram Odisharia verwoordt het treffend: “De oorlog stormde als een monster naar binnen, de vrede komt in kinderstapjes”.

Met dank aan Cornelia Zetzsche, Duits literatuurcriticus en cultuurjournalist.

Tineke en Hans Hagen, redacteuren.

Guram Odisharia

De kat van de president

Roman

De kat van de president

1

Het was de tijd van het jaar waarin de apenboom bloeit.

Het was dus mei.

Tegelijk met de Braziliaanse apenboom begonnen ook de annona en de pomerans te bloeien, evenals de tulpenboom.

En natuurlijk ook de meidoorn. Alhoewel de meidoorn zijn knoppen ook wel eens wat later toont.

Maar die mei verliep afwijkend ... hoewel misschien niet echt anders dan alle andere eerdere maanden mei, maar mensen houden die herinnering niet vast – zij vergeten hoe de vorige mei was tot het weer mei wordt.

Maar we zullen de meidoorn verder met rust laten. Stel je het eens voor: zelfs de zeepboom en de philadelphus stonden in bloei, hoewel ze normaal tot juni of juli hadden moeten wachten.

Maar die meimaand was echt bijzonder ... in de Botanische Tuin van Soechoemi.

Het leek wel het werk van goochelaars.

Het schildzaad en de cosmea, die doorgaans het hele jaar door bloeien, waren in die mei helemaal gek geworden – met een letterlijke explosie van bloemen die de toeristen bedwelmde.

Zo was het.

Kort gezegd, dat jaar trok de mei weer zijn bekende trukendoos open.

En hij ... Hij zat daar rustig, zonder een woord te zeggen, en bleef naar de bloemen van de amarant staren die op de grond waren gevallen, helderrood, zoals kleine luchtballonnetjes of een sierketting van bloemen, waarop de camera is ingezoomd.

In de tuin waren al tekenen te zien dat het middag werd, maar in de blaadjes kon je nog steeds het voorzichtige geritsel horen van een

jonge ochtend die een goede nachtrust had gehad.

En het gekwetter van de vogels idem.

‘Hoeveel mensen zijn zich niet bewust van het bestaan van de amarant’, dacht hij bedroefd, ‘en hoe jammer dat ze dat niet weten ...

Hoewel dat ook wel weer leuk is.’

Die dag had de amarant een bijzonder scherpe geur.

‘Een sterke geur ... Dat betekent dat we straks een regenbuitje krijgen,’ bedacht hij zich verder.

Hij droeg een witte laboratoriumjas, net als alle anderen. Ze waren bijeen voor een vergadering van de Academische Raad. Er waren in totaal 22 mensen, inclusief de genodigden.

De lezing werd door een senior wetenschappelijk onderzoeker van het Onderzoeksinstituut voor Thee en Subtropische planten gehouden. De spreker was van de ‘citroen-groep’, en dit keer sprak hij over de vorstbestendige soorten van de citroenplant. Hij was een typische wetenschapper: brildragend, kaal, kalm - in één woord, de incarnatie van orde en fatsoen, een trouwe echtgenoot en een goed gezinsman, een modelburger en patriot.

Een half uur was verstreken. En hij had nog heel veel tijd nodig om zijn speech af te ronden.

Michail, Michail Temoerovitsj (degene die de amarant bewonderde) had deze bijeenkomst per se in de buitenlucht willen houden. Hij had een lange tafel laten plaatsen in de schaduw van een pecannootboom waarvan de bladeren verweven met die van een palm een afdakje vormden.

Hij hield van het schaduwgroen van de Botanische Tuin, met een briesje van zee en de zon die door het loof heen schijnt, getemperd door een blauwgroene verfrissende wind.

Hij nam een slokje thee. Lekker. Over het algemeen gaf hij de voorkeur aan thee zonder suiker, maar die dag had hij een schepje suiker genomen.

De suiker kwam uit Cuba. Rietsuiker. Wit. Witter dan wit. Misschien was dat de reden dat hij de suiker erin had gedaan, dat het uit Cuba

kwam. Ja, hij had zijn redenen daarvoor.

Hij dronk zijn thee en luisterde intussen naar de geluiden uit de tuin en tegelijk naar de spreker.

Toen de spreker van de vorstbestendige ‘citroen-groep’ klaar was, werd het stil, zodat alleen de geluiden uit de tuin nog hoorbaar waren.

Er ging een minuut voorbij, en nog één ...

Iedereen keek naar hem. Wat zou de baas gaan zeggen?

En hij zei:

‘Een prima verhaal, gewaardeerde collega’s ... Maar ik kan niet nalaten om op te merken dat, terwijl u met uw wetenschappelijke argumentatie bezig was, daar in die boom, links op die tak, bepaalde ontwikkelingen gaande waren. Een mannetjeslijster dook naar beneden op een vrouwtjeslijster, en wel driemaal ... En al drie keer met succes ... Daarom vielen er af en toe veren op ons hoofd, gewaardeerde collega’s ...’

De wind blies deze woorden door de tuin, als waren het zaden van een exotische plant.

En op dat moment klonk een schaterlach van de leden van de Wetenschappelijke Raad en de genodigden, die tot hoog in de hemel reikte. En omdat de meerderheid van degenen die in de schaduw van de peccanoot- en de palmbomen zaten vrouwen waren, klonk het schateren van de vrouwen aangenamer, luider en overweldigender dan de bulderende lach van de mannen. Hoewel dat waarschijnlijk niet de enige reden was.

De zuivere zilveren stem van één van de vrouwen stak die mei boven alle anderen uit.

De magische kracht van haar heldere rinkelende lach overtrof het geluid van alle anderen samen.

Deze lach was afkomstig van een vrouw die brutaal de wereld inkeek. ‘Een van haar voorouders moet een rover zijn geweest,’ had hij al eens eerder gedacht.

Ja, ja, dat was het: agressief teder en teder agressief, zo was deze schoonheid van middelbare leeftijd (nou ja, wat is daar nog aan toe te voegen? Daar kunt u zichzelf wel een voorstelling van maken).

Toen de vrolijkheid wat was geluwd, zag iedereen de lijster met verfrommelde veren op de tak van de pecannootboom zitten. Het vrouwtje was nergens te bekennen, maar niemand twijfelde eraan dat hij en hij alleen de lijster was, die net daarvoor de bladeren van de pecannootboom drie keer hard had doen schudden, wat door niemand, op één persoon na, was opgemerkt.

Kortom, pas na zijn woorden begreep iedereen wat er in de tuin was gepasseerd, alsof iemand plotseling een liedje uit de kindertijd laat horen.

De bladeren van de pecannootboom ritselden ironisch.

Die dag was er nergens in de stad plaats of tijd voor verdriet.

Ja, het was precies het moment dat in de Botanische Tuin de apenboom bloeide.

En veel mensen, heel veel mensen, wisten niets van de amarant, en evenmin van de kat van John Fitzgerald Kennedy ... Echter, ook hij zelf had toen nog geen weet van deze kat. Een verre voorouder van overgrootvaderskant liet een klagend gepiep horen en hij likte met zijn roze tong aan het mysterie van de feestelijk met sterren bestrooide hemel van Soechoemi.

En daarbij – toen had hij zijn wetenschappelijk onderzoek nog niet voltooid, dat later gepubliceerd zou worden als een aparte uitgave onder de titel ‘De lijster is een zangvogel’.

En verder ...

Wat het belangrijkste is, de oorlog in Abchazië was nog ver weg, en tegelijk ook heel dichtbij – slechts een paar decennia en een paar seconden ...

De kat van de president

In de jaren '80 van de vorige eeuw, dertig jaar na de dood van Stalin, brak in de Sovjet-Unie plotseling een al lang verwachte politieke en sociale onrust uit. Het land had in de Tweede Wereldoorlog het fascisme verslagen ten koste van levens van twintig miljoen van zijn inwoners. Het besloeg een gebied ter grootte van een zesde deel van de planeet.

Zijn gigantische stalen karkas kon niet meer bij elkaar worden gehouden door vakkundig vervaardigde en verfraaide vijfhoekige symbolen met de tekst 'Kwaliteitsmerk' in het Russisch.

Noch door prachtige militaire parades ...

Noch door plechtige verklaringen, redevoeingen, beloften ...

Noch door de inspanningen van de KGB achter de schermen ...

Zo werd alles afgewikkeld ... de ondermijning van de fundamenten van New Babylon.

Ik herinner me nog goed dat sommige Sovjetburgers hadden gezegd dat zelfs als alle andere redenen buiten beschouwing werden gelaten, de Sovjet-Unie alleen al uit elkaar moest vallen omdat dat het land gebaseerd was op het bloed van onschuldige kinderen: Aleksej Romanov en zijn zussen. En niet alleen op hun bloed - op het bloed van vele andere kinderen evenzeer.

Dit bleek inderdaad zo te zijn.

Daarover en ook over veel meer is al menigmaal gesproken. Ook in de toekomst zullen veel beschouwingen hieraan worden gewijd. Kortom, in het communistische thuisland brak een nieuw en 'ander' tijdperk aan, een stormachtige ontwikkeling van groei, bloei, en tot verdere wasdom komen, leidend tot een onafwendbare apotheose

De Communistische Partij, die een genie die de weg kwijt was als 'eer en geweten van ons tijdperk' aanduidde, benoemde en ontsloeg de leiders van de socialistische republieken van de Sovjet-Unie, evenals de leiders van de Autonome Socialistische Sovjetrepublieken.

Het spreekt vanzelf dat Abchazië geen uitzondering vormde. Vanaf de begrafenis van Stalin bij de muur van het Kremlin tot aan de ontmanteling van de Sovjet-Unie, waren vele eerste secretarissen elkaar opgevolgd. En elke ‘eerste secretaris’ heeft zijn stempel op het leven in Abchaziëgedrukt.

Maar één van hen stak er bovenuit: Michail Bghazjba, Michail Temoerovitsj.

Bghazjba was actief tijdens het bewind van Chroesjtsjov en zijn bewind werd mede bepaald door de geest van de tijd. Maar waar andere leiders op de klassieke manier de zelfingenomen modelleider uithingen, nauwgezet de partijdiscipline volgend, deed Bghazjba niet eens een poging daartoe. Hij leefde volgens zijn eigen regels, die voor veel anderen volledig onnavolgbaar waren.

Net als Chroesjtsjov kende ook hij de beperkingen typerend voor de stalen Stalinperiode, maar, alsof het zo bepaald werd door moeilijk te doorgronden natuurwetten, creëerde hij daarmee een charismatisch beeld van de leider. Daarin smolten op een perfecte manier de tijdgeest en de persoon Michail Bghazjba samen. Dat moest dan natuurlijk wel een bijzonder en uniek getalenteerd persoon zijn.

Inderdaad, alsof het zo is voorbestemd, kunnen een bepaald tijdssegment en een daartoe specifiek bestemd individu elkaar treffen. Precies zo ontmoetten het Abchazië van de tweede helft van de twintigste eeuw en Bghazjba elkaar. Michail Bghazjba. Michail Temoerovitsj.

Hij werd altijd ‘Michail Temoerovitsj’ genoemd. En alleen onder deze naam, om precies te zeggen, met de samenvoeging van zijn voornaam en die van zijn vader – ‘Michailtemoerovitsj’ wordt hij herinnerd door degenen die hem persoonlijk hebben gekend en van wie er nog maar een paar in leven zijn, dus mensen van wie het grootste deel van familie, vrienden en bekenden al is weggefallen.

Het Russische achtervoegsel ‘-itsj’, dat ‘de zoon van’ betekent, werd in het openbaar bestuur van Abchazië algemeen erkend, net als in het hele Sovjet-bureaucratische rijk. Jongens van 19 of 20 jaar oud in de Komsomol - de Communistische jongerenorganisatie - spraken elkaar

ook zo aan: David Nikiforovitsj, Vladimir Doermisjchanovitsj of Georgi Vladimirovitsj ...

Als je eraan terugdenkt, krijg je vanzelf een droevig-ironische glimlach op je gezicht: jongens die het speldje met het portret van Lenin droegen en elkaar plichtsgetrouw aanspraken bij naam en vadersnaam in Russische stijl met ‘itsj’ aan het eind, die dat hadden geleerd samen met het knopen van hun rode das en het scheren van hun baard ... en verder, hoe ze met veel omhaal van woorden toosten uitbrachten, overgenomen van ervaren partijfunctionarissen. Zo ‘groeiden’ ze om in de toekomst de ‘hoge en leuke’ topfuncties te verwerven. Als commando’s werden ze getraind en klaargestoomd om de toekomst onder controle te houden - snel en adequaat.

Aan het eind van de jaren ‘60, in de periode waarin de idylle van het communistische kapitalisme bloeide, verscheen in de Sovjet-Unie een nieuwe generatie op het toneel die zich snel begon te ontwikkelen - één in tweeën verdeelde generatie – de ene van dromers en de andere van pragmatici: lyrische romantici en liefhebbers van luxe ...

In die tijd was alles anders, er klonk in heel Abchazië de voornaam, de achternaam en de vadersnaam van één man: Michail Temoerovitsj Bghazjba.

Men gebruikte de uitgang ‘itsj’, maar iedereen die ik de naam ‘Michail Temoerovitsj’ hoorde uitspreken, deed dat met een speciale welluidendheid waarbij ze helemaal gingen stralen. Voor degenen die hem goed kenden, klonk ‘Michailtemoerovitsj’ altijd als een enkel woord en niet als zijn eigen naam en vadersnaam.

En ik zal het ook proberen om hem in dit boek ‘Michailtemoerovitsj’ te noemen – met één naam, die ik hier steeds zal gebruiken zoals zijn vrienden en collega’s dat deden, in plaats van wat voor Georgiërs gebruikelijk is - ‘Batono (meneer) Michail’, ‘Micho’, ‘Micha’, of gewoon ‘Misha’; ik realiseer me daarbij dat deze ‘itsj’ in het Georgisch een ongebruikelijke uitgang is die uiteindelijk samen met het communisme door het politieke tij volledig is verdwenen ... Ondanks dit alles, zal ik het proberen.

Het lijkt erop dat het mij al gelukt is. Luister maar eens, klinkt mijn ‘Michailtemoerovitsj’ niet anders dan het officiële bureaucratische ‘Michail Temoerovitsj’?

Natuurlijk klinkt het anders. Je hoeft alleen maar te luisteren - en dan

...

Hij beschouwde al zijn landgenoten als vrienden. Hij zou zelfs over een onbekende nog zeggen dat het zijn vriend is.

Hij was meer dan tien jaar de eerste secretaris van het Regionale Abchazische Comité, vervolgens werkte hij bij verschillende wetenschappelijke onderzoeksinstituten; hij was een geneticus (en nee, ik ben niet zijn overlijdensbericht aan het schrijven).

Hij sprak met een van zijn vrienden over Alfred Nobel, alsof Nobel zijn bloedverwant was (ik kom hier later op terug. Op dit moment zal ik ermee volstaan dat hij weg was van Nobel, maar vooral van zijn prijs).

Met de Japanse miljardair Tadao Kashio, die net zo onvermoebaar was als hij zelf, tekende hij uiterst bijzondere contracten (daarover later meer).

In de stad Pitsoenda, in Abchazië, zocht hij naar het graf van Aristoteles ... (laten we daar een andere keer over praten).

Enzovoort...

Met zijn bliksemcarrière wist hij het reeds versnelde tempo van de 20e eeuw nog te overtreffen.

Hij was een man van de wereld en niet iemand met een 9-tot-5-mentaliteit. En hij was nog veel meer ...

Gagarin's kreet ‘Daar gaan we!’ toen hij als eerste mens de ruimte inging, en de eerste stappen van Armstrong op de maan als vertegenwoordiger van de hele mensheid: Amerikanen of Russen, Nigerianen of Maleisiërs... wereldevolutie of -revolutie - dit alles had hij in zich opgenomen.

En waarschijnlijk was het in de eerste plaats een deel van zichzelf, want in een tijdperk waarin men minder oog had voor de mens en op zoek ging naar levende wezens in andere sterrenstelsels, zag hij de

mens op aarde en behandelde hem met respect (nee, dit zeg ik niet om hem te behagen).

Trouwens, hij kende Gagarin en Armstrong ook persoonlijk. Met hen beiden had hij een ‘broederschapsdronk’ gedaan met wijn uit een drinkhoorn.

Terwijl vandaag de dag een Amerikaans visum voor mijn landgenoten, die verspreid over de hele planeet op zoek zijn naar werk, veel meer betekent dan alle oude en nieuwe Amerikaanse poëzie tezamen, herinner ik me uit mijn jeugd, dat ik samen met mijn vrienden op zoek was en wij ons onderdompelden in het lezen van gedichten van Amerikaanse dichters (en ook anderen), nog net voordat ze onder de censuur kwamen te vallen.

Het verre Amerika wist ons op diverse manieren te bereiken! Zo hoorde mijn generatie het nieuws over Vietnam, over Hiroshima en Nagasaki, steden die na de atoombom in 1945 meer associaties oproepen met Amerika dan met Japan; en ook de Cubaanse crisis, de Amerikaanse muziek, hamburgers, president Kennedy ...

Amerika kwam nog dichterbij in de haven van Soechoemi waar we van buitenlandse zeelieden spijkerbroeken kochten, kauwgom, langspeelplaten en cassettebandjes van rockgroep ‘Chicago’, Elvis Presley, de vlag van de Verenigde Staten van Amerika met de ‘Sterren en Strepen’, een bebaarde Hemmingway met zijn bokkers en jagers, Coca-Cola, de ‘Voice of America’ – in de tijd dat buitenlandse schepen soms maar voor een paar uur met gesloten patrijspoorten in onze haven afgemeerd lagen ...

En we waren in afwachting van Amerika, ondanks alle communistische propaganda.

Een van de eerste stappen van Amerika in het communistische Abchazië was een Pepsi Cola fabriek. Het bedrijf vestigde zich in het district Goelripsji. De stad Soechoemi, die altijd gastvrij Amerikaanse zeelui had ontvangen, had de productie van dit bedrijf naar zich toe willen trekken.

Ik herinner me hoe de bewoners van Goelripsji zich hier kwaad over maakten. Volgens hen was het een schaamteloze onrechtvaardigheid (niet zomaar een onrechtvaardigheid, maar een schaamteloze onrechtvaardigheid).

Maar toen Michail Temoerovitsj verklaarde:

‘Pepsi Cola maakt deel uit van Goelripsji, net als het psychiatrisch ziekenhuis dat daar staat. Als wij Pepsi Cola willen hebben, moet deze psychiatrische instelling ook onder Soechoemi vallen.’

... viel de bevolking van Soechoemi stil. En dus bleef de Amerikaanse Pepsifabriek in Goelripsji.

Hij voegde er nog aan toe:

‘Trouwens, Pepsi heeft de smaak van Amerika.’

En zo kwam de Amerikaanse smaak Abchazië binnen.

Zelf bezocht Michail Temoerovitsj de Verenigde Staten meerdere malen.

Op een keer, toen hij nog maar net terug was, vertelde hij ons verdrietig:

‘Amerika, jongens, is alleen maar een sterk ontwikkelde Sovjet-Unie, en niets meer dan dat.’

Vervolgens voegde hij er nog verdrietiger aan toe:

‘Verlang niet naar Amerika ... Ik begrijp niets van Amerika, ik weet zelfs niet waar het ligt ... Soms lijkt het wel, mijn beste vrienden, dat Amerika ergens ver in Amerika ligt’

Door mijn fotografische geheugen staat dit moment me nog heel helder voor de geest. We zaten aan tafel – wij, de studenten en hij, een man van mijn vaders leeftijd. Hij hield een glas Isabellawijn in zijn hand. De Isabelladruiven waren geplukt en geperst in zijn geboortedorp, het kleine Abchazische dorpje Gup (district Otsjamtsjire).

Ja, hij was weliswaar geboren in Gup, maar toch was Michail Temoerovitsj een ‘Soechoemiër’ in hart en nieren. In deze stad had, zoals hij zelf verklaarde, het grote mysterie plaatsgevonden, zoals hij het uitdrukte - de ‘Soechoemisatie’ van zijn ziel.

Daur Nachkebia

De oever van de nacht

Roman

De oever van de nacht

I

Ik ben mezelf niet.

NN

Vanaf eind augustus 1992 tot aan zijn dood even buiten Soechoemi in de zomer van 1993 hield Adgur A. een dagboek bij.

Een algemeen schoolnotitieboekje, donkerblauw, zesennegentig bladzijden; de eerste paar pagina's zijn er uitgescheurd ("... Ik heb ze er te snel uitgehaald en daar heb ik nu spijt van. Er was een tekst – misschien niet heel verstandig en ook wat onhandig, maar wel vanuit een gedrevenheid opgeschreven. De leerling zweette bij het opvissen van woorden uit zijn verse maar nog magere woordenschat. De woorden waren niet goed te begrijpen: de schooljongen was niet erg geletterd en hij was tamelijk chaotisch. Maar door zijn onvoorstelbare nauwkeurigheid, karakteriseerden ze de auteur. Zonder het zelf te weten, of vaag, in paniek, ernaar te gissen, werd hij weerloos ontmaskerd en uit zijn eenzaamheid weggetrokken. Echter, een notitieboekje met ruitjes ... Voor de cijfers geldt hetzelfde; ze zijn bedrieglijk, stom, koppig en ondubbelzinnig ..."). Het notitieboekje is met een balpen volgeschreven, soms wordt er middenin een zin afgebroken; de zwartheid van de letters verdwijnt geleidelijk aan met elk volgend woord. Pogingen leidden tot niets - het ongeduldige, geïrriteerde spoor van de lege stift doorboorde bijna het blad.

Het notitieboekje was niet voor mij persoonlijk bedoeld en werd in het algemeen aan niemand nagelaten: Adgur A. verwaardigde zich niet tot sentimenteel flirten met het lot ("... Ik schrijf niet voor anderen – niemand zit te wachten op mijn onzelfzuchtig en waarheidsgetrouw verslag van dit soort menselijke aangelegenheden. Wachten op een

echo is zwakte, zo niet lafheid en zelfmedelijden”). Maar degene die bij hem was op de dag van zijn dood, had twee keer over mij horen spreken. Toen we elkaar bij toeval ontmoetten in Soechoemi en elkaar leerden kennen, herinnerde hij het zich en gaf hij me het notitieboekje. We raakten met elkaar aan de praat, en hij vertelde over de omstandigheden waaronder Adgur A. was gestorven – tenminste, als de dood zelfopoffering kan worden genoemd. Maar alles op zijn tijd.

Het was een relatief rustige dag - geen schermutselingen, geen gevechten. Toegegeven, er waren wel schoten van houwitsers, maar onder de plek waar ze zaten - richting de doorwaadbare plaats, vlakbij de hangbrug. Ja, de sluipschutter, die boven hen in het bos zat, achter de open plek, dicht bij de plaats Sjroma, stoorde hen wel, stond hen niet toe hun hoofd op te heffen. Maar ze besteedden hier weinig aandacht aan en alleen uit verveling voerden ze na elk schot een bedrieglijke manoeuvre uit: ze staken een stok omhoog met een lap stof in een lelijke kleur. Maar het kon gebeuren dat er plotseling, zonder enige reden, een kogel fliet: na de eerste misser had de schutter vanuit Sjroma blijkbaar zijn zenuwen niet langer onder controle en schoot hij al in elke schaduw - en dus klonk er, na iedere kogel, als reactie gescheld in drie talen: Abchazisch, Russisch en Georgisch; soms leverde de stille donkere Zaven ook zijn bescheiden Armeense bijdrage. In de eerste twee talen, het Abchazisch en het Russisch, hebben ze een rijk repertoire en klinken de vloeken lekker sappig. Het is qua vloeken moeilijk voor een jonge Abchaziër om een ervaren Rus bij te houden; het vloeken in het Georgisch is in vergelijking daarmee maar armoedig en vol saaie herhalingen.

Ze vroegen zich af wie de schutter zou kunnen zijn en volgden hem of haar met een roofzuchtig oog: een Gogi met een universitair diploma - omdat het onwaarschijnlijk is dat een simpele Gogi, vooral iemand uit de Georgische provincies Kachetië of Ratsja, overweg kan met de optica, of anders een of andere Baltische teef Sterve met de witte panty's, blond haar, een blanke domme merrie? De meeste mensen bukten, want in werkelijkheid wilden ze niet van iets ruws en harigs

het mikpunt zijn, maar liever van iets zachts, teders, veerkrachtigs; en ze fantaseerden hardop hoe ze vroeg of laat de op de grond liggende sluipschutter zouden overheersen, haar uitkleden, hoe ze ook met haar lange benen van zich afschopte, haar witte panty's aftrekken en ... In diezelfde trant veranderden de vloeken.

Adgur A. speelde een belangrijke rol in dit alles, suggereerde zelfs één woord, hetzij in het Lets of Ests, ook een vloekwoord, dat hij ooit had gehoord van een medestudent aan het Literair Instituut. Hun noorde-lijk gescheld vond iedereen nogal saai klinken.

Tijdens een pauze stond Adgur A. plotseling op, beklom een lage heu-vel die hen als natuurlijke dekking diende, wierp zijn helm af, die hij de hele oorlog had gedragen zonder hem ooit af te zetten (waarmee velen hem belachelijk maakten, maar Adgur A. kon dat wel hebben en nam hier nooit aanstoot aan) en gooide hem uit alle macht weg. Hij gooide hem omhoog – dat is correcter uitgedrukt. De helm nam een niet bepaald steile, maar gestaag stijgende boog, bereikte zijn hoogste punt en viel toen, giftig verblind door de stralen van de zon die al loom het middaguur had gepasseerd, naar de grond langs dezelfde onzicht-bare, maar al dalende bocht, waarna hij met veel lawaai de grond raakte en daarbij het stof liet opwaaien.

(De man zei het iets anders, ik vul het nu zo in. Hij zei gewoon: Adgur A. zette zijn helm af en gooide hem weg. Niemand zag hoe die flitste, welke kromme die volgens welke formule in de lucht tekende, hoe die het stof opsloeg bij het vallen en überhaupt tegen de grond sloeg, en of die daadwerkelijk met een geluid in verdord gras viel ... Er had na-tuurlijk wel geluid geklonken, dat kon natuurlijk ook niet anders - dat is nu eenmaal de onveranderlijke eigenschap van de luchtige schil van de aarde, ook wel de atmosfeer genoemd.

Maar de boog en de schittering, die niemand opmerkte, het geluid dat moet hebben geklonken, maar door niemand werd gehoord, en door het slaperige waas niemands oren bereikte - waarom zouden die dan in de tekst moeten worden opgenomen? En de eerdergenoemde zon, alsof die niet al sinds de ochtend met man en macht had geschreeid -

omdat het zomer was, een ondraaglijk hete zomer, maar nu pas tevoorschijn kwam om naar de helm af te dalen en hem de kans te geven om in zijn stralen te schijnen - waarom moet de zon hier genoemd worden? Ik heb geen idee. De hele passage lijkt me uit de duim gezogen. Ik kan me voorstellen hoe Adgur A. hierdoor zou huiveren.)

Adgur A. gooide zijn helm opzij, liet hem vallen, gooide hem omhoog, gooide hem weg of raakte deze op een andere manier kwijt, verzijn het maar, en de helm zou na enkele (het is verleidelijk om te zeggen - vermoeiende) seconden vallen; maar toen klonk de gedempte knal van een schot. De kogel trof hem in het hoofd en hij was op slag dood. Hij viel terwijl de helm nog bezig was zijn ongecompliceerde geometrie in de lucht te tekenen.

Waarom hij dit deed, was voor iedereen een raadsel. Ze vroegen zich van alles af, ze gaven verschillende redenen, maar ze kwamen hierover nooit tot overeenstemming. Achteraf gezien werd er een verklaring gevonden, een woord dat hij kort ervoor zou hebben gezegd kwam in een herinnering naar boven, en dit woord leek zijn bedoeling te verraden, maar eerder was het niet tot hen doorgedrongen, ze misten het gewoon. En over het algemeen was zijn hele toestand de laatste tijd veranderd: plotselinge black-outs, toen hij eensklaps bevroor, alsof hij vastzat in het ijs, en zijn ogen strak op een bepaald punt waren gericht, hoe stil hij werd, een vastgeplakte tong - al deze eigenaardigheden leken nooit eerder te zijn waargenomen. De toestand zou kunnen duiden op eerder gesignaleerde mentale problemen.

Voor sommigen bleef Adgur A. zoals hij altijd was geweest en gedurende lange tijd bekend stond; de afwijkingen die de aanhangers van de vorige versie nauwkeurig hadden opgemerkt zagen ze niet. Waarschijnlijk was Adgur A. erg moe, had hij gewoon een rustpauze nodig van minimaal een week, misschien zou alles dan nog goed gekomen zijn. Hij was er niet tegen bestand geweest, hij was toch niet van ijzer. Weer anderen gaven cannabis de schuld: Adgur A. was er niet vies van en rookte vaak tot hij erbij neer viel.

Maar dat hij de lage heuvel vrijwillig had beklommen en zichzelf had blootgesteld aan de kogel - daar was iedereen het over eens.

“Niet ver van ons vandaan, in het dal, vlakbij de rivier, liggen de ruïnes van een duizend jaar oud fort. Dit fort, of beter gezegd, wat er van over is, strekt zich uit op een heuvel, begroeid met machtige, dicht op elkaar staande eeuwenoude eiken. Stompzinnige ruïnes! Alleen met de grote - ik zou liever zeggen ‘zieke’ - verbeeldingskracht van een of andere dweper met de oudheid, een bewonderaar van getuigenissen uit het verleden, kan uit deze ruïnes iets patriottisch majestueus worden gemaakt.

Alles wat door de tijd beschadigd is geraakt, is zonde. Het heeft ook iets bizars - het is immers vaak gebouwd om er nog jarenlang te staan, in de eeuwige hoop een onverwoestbaar eiland te blijven in een alles eroderende stroom. Ik liep door de ruïnes van het fort en voelde niets dan teleurstelling; geen beven en spirituele verheffing, het raakte mijn hart niet, het bleef gelijkmatig kloppen. Boven de stenen die ooit door een mens waren uitgehouwen en gestapeld om zichzelf een veilig gevoel te geven, was het gebladerte dicht gesloten. Af en toe brak er een dun straaltje zon door tot op de grond, en dan werd duidelijker wat het was: een lijk. Ik liep over een stenen lijk. Zelfs het mos was bleek, levenloos ...

Ik kon er niet van slapen. In mijn hoofd groeide het fort met alles wat erbij komt: de verbinding der tijden, het heroïsche verleden, de bevelen van de vaders ... Het fort probeerde uit de as te herrijzen. Maar ik stond het niet toe; zodra het groter begon te worden en te lijken op zijn twijfelachtige vroegere grootsheid, veranderde ik het onmiddellijk weer in een ruïne.

Ik kreeg steeds meer belangstelling voor het wonderbaarlijke. Ik voelde meer verwantschap met: nacht, sterren, bos ... De nacht was als de nacht, met zijn duisternis, waarin je niets meer kon zien, en met zijn nachtelijke geluiden, mysterieus en huiveringwekkend - bij bepaalde geluiden stroomde het bloed me koud in de aderen. Het bos

leefde zijn eigen leven en nodigde me niet uit om medeplichtig te zijn. Het bos wees me af; zo niet, dan stoorde het hem zeker - als buitenaards, gevaarlijk. Ik voelde het met heel mijn buik, met heel mijn huid: ik ben een vreemde.

Als het bos waarin ik me bevond en ik zelfs vol vertrouwen probeerde in slaap te vallen, me al niet herkende, dan de sterren die in de onbereikbare ijzige hoogte schenen, nog veel minder. Ze hadden mij niet nodig. Voor hen was ik niets bijzonders, of ik nu een persoon of een slak was - het was om het even. Mijn aanwezigheid of afwezigheid in de wereld onder de sterren was niet in staat om hun koude glans te verminderen of er iets aan toe te voegen.

(Ik presenteer deze afgezaagde waarheid helemaal niet alsof ik de eerste ben die dit ontdekt, maar ik herhaal het niet gedachteloos achteraf, ik spreek niet met de stem van iemand anders. Ik voelde de kilheid en onverschilligheid van de sterren, en de lucht in het algemeen, als nooit tevoren, en misschien wel als niemand voor mij. En wat mij werd openbaar was geweldig: onverschillig voor de sterren, onnodig voor de lucht, ik was vrij en alleen.)

Toen sprak ze: "Wat een nacht!", En ze zei dat waarschijnlijk oprecht. Maar voor mij klonk het als gekunsteld, niet doorleefd op dat moment. Het leek me dat ze aan mijn verwachting toegaf. Maar ik had helemaal niets verwacht, integendeel, ik was eerder bang dat ze zoiets zou zeggen, en ik wilde het niet. Misschien was het de nacht zelf die onze bewondering voor zichzelf eiste? Is het echt een uitgeput vervaagd woord?!

Maar haar "wat een nacht!" hoorde ik nu anders, geen alledaagse uitspraak en geen slechte smaak. Op een dag zal ik zuchtend ook zulke dingen zeggen, zonder een laffe blik op de literatuur, en ga ik naar misschien wel de laatste zomer van de oorlog.

De nacht stroomde en leek op die met haar. Daarna gingen we naar de rivier. De rivier stroomde luidruchtig, het scheen omdat de maan was opgekomen. De hele ambiance voor een vulgaire romance was

aanwezig: de nacht, de rivier, de maan ... Mogelijk zat het zo: de rivier, de maan, de nacht - de nacht omhelsde tenslotte zowel de rivier als de maan. Of niet? Per slot van rekening was de nacht hier en de maan was daarbuiten, buiten de nacht.

De rivier. Ik luisterde, probeerde me af te stemmen op haar rustgevende geluiden, insinuerende stappen die de ziel binnendrongen en die vulden met natte loomheid. Maar de slaap kwam niet. Toen stelde ik me voor dat ik met de rivier mee stroomde in zijn koude stenen bedding. De slaperige snik van een mens, leven genaamd, is verwaarloosbaar klein in vergelijking met de lange loop van de rivier tussen de heuvels, tussen de rotsblokken die als prehistorische dieren oprijzen. Misschien werd hij in een bijzonder hete zomer ondiep - nog net genoeg voor een hond om alles uit te likken - of ging hij zelfs helemaal in het zand met zijn geluid, verstopte zich zwijsend tussen de stenen, en kronkelde de droge rivierbedding als witte steen uit de bergen naar de zee, zwijsend en hebzuchtig starend in de regenloze lucht. Vanaf hier hoorde ik alleen het geluid van stromend water; en toen ik mij voorstelde dat ik mee stroomde, verdween het geluid, de kou van het water en de hardheid van de stenen waarmee de bodem bezaaid was losten op. Ik nam de volle lengte van de rivier in, lag in zijn bedding, en in het begin stroomde het ijskoud door me heen, maar later, dichterbij mijn voeten, werd het water warm, het stroomde en stroomde, continu, het was niet te stoppen; en aan weerszijden van mij rezen de heuvels op.

Om voor altijd zo te stromen!

De slaap kwam niet. Fragmenten van wat ik ooit las, of vaak had gehoord van B.N. bij een kop koffie in de 'Amra'⁴, over sterren, sterrenstelsels, de oerknal... Er schreeuwde een vogel (misschien een roerdomp?). Of het was het natuurlijke geluid van een wezen dat ik

⁴ De 'Amra' is een openluchtcafé op de tweede verdieping van het gelijknamige restaurant, gebouwd boven de zee.

niet kende, en dat maakte het gemakkelijk, zonder enige moeite. Natuurlijk, zoals een scheet. Ze lieten op een originele manier scheten, buiten Dali's visionaire beweringen om, en degenen die in de buurt waren, lagen vermoeid in de grenzeloze bewusteloosheid van de slaap. (We slapen bijna in de lucht - in een vrij ruime spelonkachtige uitsparing van de helling die steil boven ons uitsteekt. De kou van oude stenen waait hier; in het verre verleden vond de primitieve mens, wiens blik, net als de onze, zwak op de sterrenhemel rustte, hier onderdak.) En de sterren fonkelden, een glanzende uitlaat van universele gassen. Nu knipperden ze routinematig met hun ogen tot grote vreugde van domkoppen zoals ik.

Ik draaide me op mijn linkerzij, duwde mijn kont de wereldruimte in - iets warmes en levends in de kou en het aas van de oneindigheid - en liet een hartige, gestoofde-gecondenseerde-sambalachtige scheet. Alle scheten scheet!

Overdrijving. Met mijn dunheid kon alleen het speciale ratelende mengsel van stoofpot, gecondenseerde melk en sambal - ons gebruikelijke voedsel naast brood - mijn houding ten opzichte van de wereld zo sonoor uitdrukken. Zo'n gerammel was duidelijk niet genoeg, want het mengsel werd verdund met water - de dorst daarna werd ondraaglijk gekweld. Maar in de stilte van de nacht klonk mijn oratorische scheet heel hard, ik was tevreden.

En ver weg, voorbij Soechoemi, bij Kelasuri, scheet-knalde, - beter gezegd "scheet knalde", dat geeft de grootschalige gebeurtenis beter weer - een Georgische houwitser, maar vanwege zijn niet-ambitieuze dikke huid, niet in de wereldruimte, maar in onze posities. Een granaat liet een nog hardere scheet toen die ergens in Neder-Esjera tot ontploffing kwam.

Nadat ik zowel de vallei, liggend in een diepe slaap, als de berg, waakzaam flikkerend, had voorzien van mijn uitlaatgassen die mijn maag hadden samengedrukt, daarmee uitdrukking gevend aan mijn koppige onenigheid met de wereldorde, met het betoverende bedrog van de sterrenhemel en de ondraaglijke schoonheid van het nachtelijke woud,

legde ik me, opgelucht, met afnemende neigingen, toe op dromen. Ik wilde niets liever dan vergeten, in ieder geval voor een tijdje. Alles en nog wat vergeten, mezelf vergeten, net zoals de doden voor eens en voor altijd hun toch al onnodige 'ik' vergeten, onder de last waaronder ze zo lang gebukt zijn gegaan - hun hele aardse leven. Verborgen in de baarmoeder van de nacht tot het ochtendgloren, misschien zal ik 's ochtends nieuw, onverwacht wakker worden, uit de slaap ontwaken, misschien zal de wereld, krampachtig langs de rondhoofdige vrucht rennen, al zijn rampzalige passie uitputten, en zal ik hem vinden, de wereld, vredig grazend niet ver weg op het gazon.

Onder een multikaliber en multifunctionele scheet viel ik in slaap ... Ik zit onder een boom te schrijven. De ochtend is net aangebroken, de zon is net opgekomen, iedereen is aan het tobben, we wachten op de aflossing. We zijn onze tien voorgeschreven dagen van gong tot gong goed doorgekomen, laat nu anderen maar weer ploegen. En zodra we terug zijn op de school waar we gelegerd zijn, neem ik een dag vrij en ga ik naar mijn oom in het dorp. Weg van dit alles, als er geen vuren en explosies worden gehoord, hoop ik dat de angst die mijn hart met zijn bevroren handen samenknijpt, zal verdwijnen, verzwakken, zijn vingers zal ontspannen, zodat mijn ziel alles wat lichter zal opnemen. Ik ging even weg met hoge nood, een grote en kleine boodschap, en dan weer verder - met een balpen met een zwarte stift - zwart is beter zichtbaar, bezoedelt meedogenlozer de maagdelijke witheid van het vel; heb ik hier een clausele nodig dat het notitieboekje met ruitjespapier, en het is al zo van ... ik weet het niet - ik schrijf op papier. De afgrond is bedekt met een vijgenblad van een notitieboekje, onder het blad gaapt de afgrond. Als ik er een gaatje in maak, kan ik er een kijkje in nemen.

Verskillende vellen gingen naar de behoeften, het is duidelijk welke - een andere, alsof het een basis is, hypostase van papier.

Ik zit op een enorm rotsblok te schrijven. Bladeren ritselen boven me met een druk ochtendgeritsel; soms breekt er een frisse zonnestraal

tussen de takken, speelt op het notitieboekje, verdwijnt en springt dan weer verblindend als een lichtvlekje.

De boom leidt niet af, al heb ik er in de dagen dat we hier zijn meer dan eens met opgeheven hoofd onder gestaan. Ik tilde mijn hoofd op en keek hoe hij zich resoluut in de lucht verheft. Ik zou zo uren kunnen blijven staan, samen met de boom in het blauw en de koelte van de lucht. In het bos, althans in het deel dat ik heb kunnen onderzoeken, is deze boom het krachtigst, met een houding van onbuigzame rechtheid. Andere bomen doen op de een of andere manier concessies aan de lucht, aan de samenzwering. De meesten houden hun hoofd in een onzekere stand, vol zelfspot, hun stam is hobbelig, nadrukkelijk lelijk, en over het algemeen verbergen ze hun onhandige, door het lot geslagen gebreken niet, maar tonen ze die integendeel schaamteloos, met onbegrijpelijke kwaadaardige koppigheid, alsof dit hen zou kunnen helpen een ramp te voorkomen. Wij zijn lelijk, spaar ons!

Maar mijn boom is gericht op de lucht. Andere ritselen onophoudelijk met hun bladeren, fluisteren, mompelen, spreken met hun tanden, het is stil. Als mijn boom spreekt, dan alleen onder druk van een orkaan of een ander element, zo krachtig als zichzelf. En ik ben er zeker van dat hij zal spreken met een stem als geen ander, en geen weloverwogen woorden zal uitspreken.

Ik schrijf gehaast; omdat ik vannacht wegviel in een droom, schrijf ik daar nog iets over. Maar zelfs als ik meer tijd had, wat zou ik daar nog aan toe kunnen voegen? Het moment waarop je in slaap valt en naar de bodem gaat, is immers ongrijpbaar, en het licht dat je nog boven het slaappoppervlak kunt zien - omdat je nog wakker bent - dit licht gaat plotseling uit, het doek valt. Ik kan niet het juiste woord vinden om dit overgangspunt aan te duiden, ik kan lang schrijven over de uitgebreide, of beter gezegd, diepgaande onderdompeling in bewusteloosheid. Blijkbaar zit het punt niet in het woord, maar in het feit dat een persoon zich dit oneindig kleine moment niet kan herinneren: hij slaapt of slaapt niet - bijna zoals het oude "levend of dood ..." - en wanneer hij van de ene naar de andere toestand gaat, is het alsof hij